

SEMINÁŘ „PĚSTOVÁNÍ KOMUNIKAČNÍCH DOVEDNOSTÍ JAKO PŘEDPOKLAD DALŠÍHO ROZVOJE OSOBNOSTI STUDENTA“

V rámci projektu pro státní správu „Analýza spolupráce vysokých škol s výrobními a servisními podniky“ se konal 15. dubna 2004 v Centru pro studium vysokého školství (CSVŠ) seminář „Pěstování komunikačních dovedností jako předpoklad dalšího rozvoje osobnosti studenta“. Navázal na seminář, který se uskutečnil v rámci téhož projektu v listopadu minulého roku pod názvem „Sociální dovednosti a profesní etika“ a zabýval se metodami a způsoby výchovy a výcviku vysokoškolských studentů.

Semináře se vedle pracovníků CSVŠ a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zúčastnilo 12 zástupců z veřejných i soukromých vysokých škol a 7 zástupců z podniků, profesních sdružení a servisních výukových organizací.

První část semináře byla věnována vstupním referátům, druhá část zkušenostem z praxe a diskusi.

V první části vystoupila *MUDr. Olga Dostálová, CSc.*, prorektorka pro studium Pražské vysoké školy psychosociálních studií. Ve svém referátu „Somatické předpoklady mezilidské komunikace“ poukázala na souvislost činnosti mozku s projevy lidské verbální i neverbální komunikace a seznámila přítomné s některými možnými odchylkami jako fyziologickými danostmi omezujícími běžné formy komunikace.

Druhou referující byla *doc. Ing. Eva Múnstero-ová, CSc.*, místopředsdkyně Rady vysokých škol, z Fakulty strojní Vysokého učení technického v Brně (VUT). Ve svém příspěvku „Postavení studenta na univerzitě a rozvoj jeho osobnosti“ zdůraznila úlohu vysoké školy, která se nemůže vyhnout odpovědnosti za studenta. Jde nejen o odpovědnost za jeho vlastní studium, ale i za jeho schopnosti komunikovat i schopnost převzít odpovědnost při práci v týmu. Úlohou učitele by měla být služba studentům. Měl by především předávat odborné rady jak formou výuky, tak vedením studentů ve výzkumných projektech, a zprostředkovávat jim styly a metodiku učení.

Vysoká škola, jako svým způsobem samostatná komunita, je v neustálé interakci se svým okolím, které v nejširším slova smyslu vytváří společnost. Škola by měla pečovat o rovnoměrný rozvoj všech funkcí osobnosti studenta, ať jde o jeho myšlení, cítění, intuici či vnímání. Při vzdělávání studentů technických oborů doporučila obohacovat je o další znalosti z humanitních oblastí, a naopak studenty humanitních disciplín vyučovat též matematice, logice apod. Na VUT v Brně, kde *doc. Múnstero-ová* vyučuje, studenti potvrzují, že jim vedle technických a přírodovědných předmětů budou k užítku i humanitní předměty, které budou rozvíjet jejich intuici, vnímání, etiku. Důraz položila *doc. Múnstero-ová* vedle předávání znalostí a výcviku dovedností především na pěstování etického chování a jednání.

Třetí referující *prof. Ing. Emanuel Ondráček, CSc.*, poradce rektora VUT v Brně, ve svém příspěvku „Změny paradigmat a osobnost studenta“ obrátil pozornost na změnu paradigmatu společnosti, pojímané v současnosti jako znalostní společnost, a na to, jak v souvislosti s tím pěstovat osobnost studenta. Novým paradigmatem naší doby se stává komunikace. S nástupem masové komunikace se však šíří i formalizace komunikace. Čím dál více se ukazuje, že základem každé komunikace je komunikující osobnost. Hranicemi paradigmatu „komunikace“ jsou hranice pěstování osobnosti. Tyto hranice jsou dané genetiky, postulátem lidských hodnot, věkem a zdravím, fyzikálně a funkčně, legislativně, paradigmatem společnosti, postavením komunikujících v rozložení populace atd. Každý by měl tyto své limity poznávat, uvědomovat si je a respektovat je.

Posledním referujícím byl *Mgr. Aleš Vlk*, konzultant odboru rozvoje lidských zdrojů společnosti Czech Invest. Ve svém vystoupení „Komunikační dovednosti aneb co nás škola naučila“ zhodnotil současnou znalostní a komunikační úroveň studentů. Znalostní úroveň je dobrá, studenti jsou dobře ke studiu motivováni a jsou též přiměřeně flexibilní. S komunikačními dovednostmi studentů, jak to vidí zaměstnavatelé, je

to slabší. Studenti neumějí pracovat v týmech, vykazují i nedostatek praktických dovedností. Dále postrádají zkušenosti ze zahraničí a přiměřené jazykové vybavení. V souvislosti s otázkou komunikace se zaměřil na významnou roli informačních technologií. Je třeba zvažovat, jakou roli hrají komunikační technologie v případě potřeby rozvíjení komunikací „face to face“. Ztrácíme schopnost komunikovat přímo, bezprostředně, raději si e-mailujeme. To s sebou nese ztrátu jasné slovní komunikace. Doporučil zavedení modulů se soft skills tam, kde jde o přírodovědně či technicky založené „rigidní“ prostředí. Jde o to, najít rovnováhu mezi rozvojem osobnosti studenta a úrovní jeho znalostí. Chybí seminární formy výuky. Je zapotřebí vytvářet rovnováhu mezi odborností a rozvojem osobnosti studenta.

V následující diskusi vystoupili někteří účastníci semináře, kteří jednak reagovali na výše uvedené referáty, jednak seznamovali ostatní se zkušenostmi své vysoké školy či organizace v dané oblasti. Jako příklad průběhu diskuse lze uvést následující.

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc., proděkan pro vědu a vnější vztahy Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice, konstatoval, že se nalézáme v přechodném období, kdy se setkáváme s novým prostředím, novými paradigmaty. Pouze pedagogové, kteří jsou osobnostmi, dokáží toto nové prostředí interpretovat. V souvislosti se změnou prostředí se proměňuje i sama etika. Pochopení této nové zkušenosti je úkolem, který před námi stojí.

Se svými zkušenostmi s pěstováním komunikačních dovedností vysokoškolských studentů seznámili *Mgr. Ing. Eva Jarošová* z Fakulty podnikohospodářské Vysoké školy ekonomické v Praze (VŠE), *Mgr. Jakub Zlámaný* z Pražské vysoké školy psychosociálních studií (PVŠPS) a *doc. PhDr. Eva Vyskočilová, CSc.* z Divadelní fakulty (DAMU).

Ing. Jarošová informovala o tom, jakým způsobem uplatňují na fakultě systém vzdělávání, v rámci kterého rozvíjejí komunikační schopnosti studentů spolu s rozvojem osobnosti. Čerpají ze základů psychosociálního výcviku, dbají o propojení s celkovým rozvojem osobnosti. Toto se realizuje v předmětu „Trénink sociálních a manažerských dovedností“. Vychází se z poznání druhých i sebereflexe, cvičí se komunikační schopnosti studentů. K rozvíjení komunikačních

dovedností pomáhá i forma panelové diskuse, kde se procvičuje i koncentrace na projev druhého. Studenti pracují s návykem sebereflexe, respektem k druhému člověku. Rozvíjení komunikačních dovedností se realizuje v panelové diskusi.

Základním problémem v oblasti komunikace jsou podle *Mgr. Zlámaného* osobnosti pedagogů. Dalším problémem je způsob výuky zaměřené převážně na získávání znalostí, ne na výchovu, na rozvoj osobnosti. Je nedostatek učitelů, kteří mohou být vzory. Student často nemá ani možnost jednat se svým pedagogem osobně. *Mgr. Zlámaný* navrhuje pořádat více seminářů a rozvíjet pedagogické a osobnostní schopnosti učitelů, aby byli více otevření vůči studentům. K tomu doporučuje na základě zkušeností Pražské vysoké školy psychosociálních studií, aby tam, kde je to možné, se realizoval komunitní způsob výuky.

Doc. Vyskočilová z DAMU souhlasila s názorem, že otázku rozvíjení komunikace je třeba položit do roviny rozvoje osobnosti. Nabídla spolupráci s Ústavem pro výzkum herectví.

Zkušenosti z ČEPSu uvedla *Mgr. Berešová*. Zde dodržují princip sdílení společných zájmů ve firmě při chápání odlišností oborů. Osvědčil se jim také systém osobních plánů rozvoje, které jsou se zaměstnanci projednávány dialogickou formou. Je tak vytvořen prostor pro setkávání, dialog a osobnostní rozvoj.

Mgr. Korbová ze společnosti Dale Carnegie, uvedla, že v jejich společnosti pracují s interaktivními programy, které si účastníci koncipují sami. Je to inspirace pro ty ostatní. V kurzech lidé dostanou návod jak jednat, uvědomí si své stereotypy jednání a také to, co se jim nedaří, kde jsou jejich bloky ve zvládnutí komunikace. V oblasti prezentačních dovedností navázala společnost spolupráci s několika vysokými školami: ŠKODA AUTO a.s. Vysoká škola (ŠAVŠ) a Technickou univerzitou v Liberci (TUL). S Farmaceutickou fakultou Univerzity Karlovy v Hradci Králové budou realizovat dva dvoudenní kurzy – cykly prezentací. Mohou nabídnout také speciální trénink pro učitele.

Na závěr semináře vystoupil *prof. Ondráček*. Konstatoval, že i toto fórum potvrdilo, jak důležitá je osobnost učitele, který jednak působí jako vzor, jednak dokáže rozníť zájem studentů o obor. Doporučil, aby skupina lidí, kteří spolupracují kolem seminářů

realizovaných v projektu „Analýza spolupráce vysokých škol s výrobními a servisními podniky“, se věnovala dále otázkám komunikačních dovedností.

Diskusi uzavřela ředitelka CSVŠ Ing. Helena Šebková, CSc., která poděkovala účastníkům semináře za jejich aktivní účast.

- jšt -

NĚKOLIK POZNÁMEK K AMBIVALENTNÍ POVAZE DISTANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Distanční vzdělávání má natolik komplikovanou povahu, že, jak se budu snažit ukázat níže, při jejím rozboru je třeba respektovat skutečnost, že jeden rys distančního vzdělávání je možné hodnotit zcela odlišnými způsoby, aniž by určitý pohled a priori upíral nárok na správnost perspektivy opačné.

Zatímco formalizované podoby vzdělávání mají velmi dlouhou historii, distanční vzdělávání vzniklo až s nástupem moderní společnosti, k níž kromě všeobecnosti základního vzdělání neodmyslitelně patří rychlý rozvoj komunikačních médií. Distanční vzdělávání není primárně založeno na časoprostorové shodě a přímé osobní komunikaci. To jej činí snadno dostupným, individualizovaným, organizačně pružným, ale i snadněji převoditelným na zboží (Jarvis, 1995). Vzhledem k časoprostorovému rozpojení a velké míře odpovědnosti učícího se za své studijní výsledky (Dirckinck-Holmfeld, 1996), více než kde jinde vystupuje v případě distančního vzdělávání do popředí didaktický rozměr komunikace a učení.

Pravděpodobně nejhodnotnějším znakem distančního vzdělávání je jeho dostupnost (možnost kombinovat studium se zaměstnáním, využít domov jako hlavní studijní prostředí). Distanční vzdělávání vzniklo jako doplněk a alternativa vůči školnímu vzdělávání a jeho obdobám (např. ve vzdělávání dospělých), a i dnes přispívá k demokratizaci vzdělávání ve smyslu jeho dostupnosti. Distanční forma umožňuje překročit závažné bariéry přístupu ke vzdělávání dané nedostatkem času (nejenom z důvodu zaměstnání, ale např. i péče o děti), velkými prostorovými vzdálenostmi, zdravotním znevýhodněním apod.

Kvalitativní stránka distančního vzdělávání se v určitých souvislostech jeví jako spornější. Protože se hlav-

ní proud debat na téma distančního vzdělávání, jak se odehrávají v české publicistice, nese v optimistickém duchu a je zaujat rychlým rozvojem využitelných informačních a komunikačních technologií, soustředí se ve snaze o komplexnější popis distančního vzdělávání hlavně na jeho rozporné znaky.

Nechci tvrdit, že využití komunikačních médií automaticky předem nezakládá určité výhody a nevýhody pro podobu edukačních procesů. Přesto se domnívám, že významně záleží na tom, jak přesně jsou média využívána. Je také nutné podtrhnout skutečnost, že důraz na změnu a nové možnosti komunikace by neměl bránit schopnosti vnímat spojitost aktuálních trendů s problémy, které patří ke vzdělávání dlouhodobě. Například problém objektivit testování je samozřejmě dán přesnou podobou zadaných otázek a kritérií, podle nichž jsou vyhodnocovány odpovědi, a nikoli primárně tím, zda test opravuje člověk či počítačový program.

Naprosto neopominutelným, i když málokdy zdůrazňovaným tématem, je sociální rozměr vzdělávání. Distanční vzdělávání se dlouho a záměrně soustřeďovalo na jednotlivce a jeho samostatnou práci. V poslední době vystupuje jistě právem do popředí důraz na spolupráci mezi učícími se, kterou umožňuje internet jako síťové médium, jež v sobě kombinuje prvky masové a interpersonální komunikace. Dále sílí důraz na existenci soustředění a seminářů, v nichž probíhá přímá komunikace mezi učícím se a učitelem (tutorem). Vyučující tak v některých okamžicích dostává příležitost překročit základní roli zprostředkovatele poznatků a může se lépe projevit jako osobnost s jedinečnými vlastnostmi. Přímá komunikace a spolupráce ve studijních kroužcích nabízí šanci do jisté míry podporovat informální způsoby učení, včetně učení sociálního.